

4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х.: Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 2013.

5. Закон України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" від 5.04.2001 р. № 2346-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 29. – Ст. 137.

6. Постанова Правління Національного банку України від 04.11. 2010 р. № 481 "Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей" // Офіційний вісник України. – 2010. – № 100. – Ст. 3571.

7. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 22.12.2011 р. № 4212-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 32-33. – Ст. 413.

Надійшла до редколегії 27.09.13

П. Берзин, д-р юрид. наук, проф.,
М. Куцевич, канд. юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

НЕПРАВОМЕРНЫЙ ВЫПУСК И ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ДЕНЕГ, СОВЕРШАЕМЫЕ В СИСТЕМАХ ИНТЕРНЕТ-РАСЧЕТОВ (ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ КВАЛИФИКАЦИИ)

В статье рассматриваются проблемы признания электронными деньгами, как предмета преступления, предусмотренного ст. 200 УК Украины, любых условных величин, которые используются в существующих системах интернет-расчетов.

Ключевые слова: электронные деньги, платежные системы, интернет-расчеты, права требования.

P. Berzin, Doctor of Law, Professor,
M. Kutsevich, Candidate of Law, Associate Professor
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

ILLEGAL ISSUE AND USE OF ECASHES, ACCOMPLISHED IN SYSTEMS of INTERNET-CALCULATIONS (PROBLEMS OF CRIMINAL-LAW QUALIFICATION)

The article deals with the problems of the recognition of any conditional values used in existing internet payment systems as an electronic money, which are the subject of the crime under Art. 200 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: electronic money, payment systems, internet payments, the right to claim

УДК 340.134(477)"164/179"

Ж. Дзейко, д-р юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

УНІВЕРСАЛИ ГЕТЬМАНІВ ВІЙСЬКА ЗАПОРІЗЬКОГО: ТЕХНІКО-ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ (СЕРЕДИНА XVII СТ. – КІНЕЦЬ XVIII СТ.)

У статті аналізуються універсали гетьманів Війська Запорозького (середина XVII ст. – кінець XVIII ст.) в аспекті застосування для їх створення юридичної техніки.

Ключові слова: Україна, історія юридичної техніки, засоби і правила юридичної техніки, Військо Запорозьке, універсали.

Процес здійснення реформ у всіх сферах суспільно-господарського і державного життя, розпочатий нині в Україні, неможливий без істотного переосмислення історичного досвіду наукового розуміння та практичного застосування юридичної техніки. Окремі історико-правові аспекти становлення юридичної техніки в Україні висвітлено у працях сучасних українських науковців: О. Й. Вовка, А. Ю. Іванової, П. О. Нюхіної, А. П. Ткача, І. Б. Усенка та ін. Втім, зважаючи на вагоме історичне значення універсалів гетьманів Війська Запорозького (середина XVII ст. – кінець XVIII ст.), вони потребують подальшого дослідження з точки зору застосування для їх створення юридичної техніки.

Складність досліджуваної у цій роботі проблематики посилюється ще й тим, що різновекторний вплив на становлення юридичної техніки в Україні здійснили візантійське, римське, радянське, західноєвропейське право. Втім основне значення мав власне український досвід. Серед основних традиційних поглядів нашого народу, які вплинули на сучасний стан юридичної техніки в Україні, можна виокремити самоврядні традиції, ідеї національної свободи та побудови національної держави, поєднання індивідуальних цінностей з колективістськими заходами, перевагу приватноправового принципу над публічно-правовим. Негативно на становленні юридичної техніки позначилися прояви правового нігілізму.

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю подальшого з'ясування еволюції правил і засобів юридичної техніки, поглиблення наукових уявлень з історії юридичної техніки.

Метою цієї роботи є характеристика універсалів гетьманів Війська Запорозького (середина XVII ст. – кінець XVIII ст.) в аспекті застосування для їх створення юридичної техніки.

Універсали гетьманів, як джерела права, за юридичною силою і значенням у суспільно-політичному житті можна прирівняти до законів. Серед них важливе місце займали універсали Б. Хмельницького – гетьмана Війська Запорозького.

Універсали гетьмана Війська Запорозького Б. Хмельницького, як правило, включали такі структурні елементи: вказівку на ім'я та прізвище зазначеної особи та його титул – "гетьман з Військом його царської величності Запорозьким" [1, с. 219-220]; звернення до адресатів актів; інформацію про вид зазначеного акта – універсал; розподіл текстів актів на частини у формі абзаців (проте термін "абзац" не вживався); далі – правові нормативи, наслідки недотримання нормативних приписів; вказівку про місце та дату прийняття актів; підпис Б. Хмельницького, в окремих випадках – прізвище писаря. Зустрічаємо багато фактів, коли на зворотній стороні паперу, на якому написаний документ, фіксується інформація про особу, яка його видала – це гетьман Б. Хмельницький та дата видання акта чи, в інших випадках, окрім визначення особи, яка видала цей акт, та кола осіб, яким він адресований, міститься лаконічний виклад суті справи (фактично предмет правового регулювання універсалу).

Логічна структура універсалів гетьмана Війська Запорозького Б. Хмельницького, яка розкриває їх зміст, характеризується такими ознаками.

По-перше, як правило, на початку тексту міститься інформація про особу, яка видала універсал, після цього – інформація про адресатів правових норм, коло яких переважно більшістю не є вичерпним – "повідомляємо цим нашим універсалом кожного, кому треба про це знати, а саме панів полковників,... і всіх, кому тільки буде показано цей наш універсал" [2, с. 221-222] чи панам полковникам, сотникам, міщанам тієї чи тієї місцевості та ін. Заслугує на увагу прагнення нормотворця викласти у текстах багатьох універсалів мотивацію, обґрунтування необхідності їх прийняття: "Універсал Богдана Хмельницького про заборону виробляти і продавати горілку в Києві, оскільки це шкодить міщанам та військовій скарбниці" від 17.01.1654 р. [3, с. 140-141] тощо.

По-друге, конкретні правові норми, зміст яких, з погляду на коло тих відносин, які вони врегульовували, свідчить про наявність як таких, які містили норми публічно-правового, так і приватноправового характеру, а саме: універсали у міжнародно-правовій сфері, про підтвердження правового стану, про покарання, про захист, про заборону та інші.

У більшості випадків універсали були присвячені врегулюванню питань в окремих, вузьких сферах суспільних відносин і одночасно містили норми матеріального і процесуального права. Вони часто мали локальний характер. Багато універсалів одночасно містили як загальні правила поведінки, так і були спрямовані на вирішення конкретних питань [4, с. 145-146]. Юридичні конструкції, які використовувалися для створення універсалів, були недосконалими. Так, хоча досить широко застосовувалися при формулюванні правил поведінки такі інститути права, як оренда, володіння, користування, купівля-продаж, не було ще чіткої різниці між правом володіння і правом користування. В універсалах широко використовувався казуїстичний, а також абстрактний способи формулювання норм права. Переважав прямий спосіб викладу норм права. У зазначених актах було закріплено не лише багато заборонних та зобов'язуючих, а й чимало уповноважуючих норм. Переважно зміст універсалів був викладений стисло, проте недостатньо конкретизовано. Втім загалом універсали характеризувалися наявністю логічного зв'язку між закріпленими в них правовими нормативами, який ґрунтувався на їх певній змістовній спрямованості.

Здебільшого ступінь врегулювання тих відносин, яким присвячений той чи той акт, був неповним. Так, серед універсалів трапляються окремі акти, які містили положення про визначення посадових осіб, за якими закріплювалося право чи на яких покладалася обов'язок здійснити певні заходи з їх реалізації, що можна оцінити як позитивний приклад. Проте компетенція зазначених осіб була закріплена занадто загально, процедура реалізації цих прав і обов'язків практично не була врегульована, відповідальність часто не передбачалася за невиконання чи неналежне виконання обов'язків цими суб'єктами чи була сформульована недосконала. Про це свідчить зміст універсалу Б. Хмельницького про захист маєтностей Євксентія Жеребила від 22.05.1654 р. [5, с. 144-145], за яким до компетенції київського полковника входило повноваження з покарання осіб, які могли завдати шкоди маєтку зазначеної особи, але процедура втілення у життя цих приписів не була конкретизована, не була визначена відповідальність цієї посадової особи. Зустрічаємо також універсали, в яких визначена, хоча вкрай нечітко і загально, відповідальність за порушення нормативних приписів: універсал Б. Хмельницького про підтвердження прав Прилуцького Густинського Троїцького монастиря на володіння від 15.05.1655 р., в якому зазначається, що у разі незастосування покаран-

ня до порушників приписів зазначеного універсалу сам полковник, як і кожен, хто його порушить, зазнає "суворого" покарання [6, с. 165-166] та інші акти. Засобами юридичної техніки, які на практиці часто використовувалися для створення універсалів, були перерахування та відсилки. Зокрема, зустрічаємо відсилки до приписів "давніх звичаїв" [7, с. 151]. Часто мають місце звернення до Бога. Термінологія універсалів здебільшого була недостатньо єдиною та стереотипною. Стиль актів не був офіційним. Як стверджує П. Ньюїна, "в універсалах, за винятком певної чисельно невеликої групи слів, властивих для юридичної мови, в основному використовуються як спеціальні терміни загальноповживані слова" [8, с. 11].

По-третє, щодо юридичних механізмів гарантування виконання правових норм, то вони чи були сформульовані вкрай недосконала, чи взагалі не були закріплені в універсалах. Так, в Універсалі Б. Хмельницького про заборону чинити будь-які утиски і кривди ніжинським міщанам від 09.01.1656 р. здійснена досить невдала спроба забезпечити виконання цього універсалу: ознаки об'єктивної сторони злочину визначені нечітко [9, с. 177-178]. Те саме стосується і визначення санкцій: в Універсалі Б. Хмельницького про охорону земель Гадяцького монастиря від 18.04.1656 р. вказується лише про можливість суворого покарання порушників приписів цього акта [10, с. 185], в Універсалі Б. Хмельницького "Про заборону козакам робити шкоду в лісах Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря" від 12.11.1649 р. передбачалася відповідальність сотника відповідно до суворості військової [11, с. 94-95]. Виходячи із змісту універсалів, можна зробити висновок про відповідальність саме за винуваті діяння правопорушників, які завдали шкоди. Санкції закріплювалися жорсткої: кара "на горло", на смерть, застосування шибениці тощо.

Правотворець не приділяв достатньої уваги питанням викладу норм, які б регламентували процедуру реалізації універсалів. Якщо правила поведінки, які врегульовують лише окремі аспекти процедури реалізації актів і були закріплені у них, то вони містилися у одних і тих самих актах, що і матеріальні норми. Втім, як правило, питання процедури реалізації універсалів були врегульовані неповно. Так, в Універсалі гетьмана Б. Хмельницького про підтвердження прав Прилуцького Густинського Троїцького монастиря на володіння від 15.05.1655 р. вказується лише про необхідність кожному полковнику чи "наказному" карати правопорушників [6, с. 165-166]. Зазначені недоліки характерні практично для всіх універсалів. Суттєвим недоліком багатьох універсалів є чи неналежне закріплення, чи навіть взагалі відсутність закріплення у них механізмів гарантування виконання правових норм.

Гетьман Б. Хмельницький видавав також велику кількість універсалів індивідуального характеру, тобто привілеїв, особливо це стосується актів з питань жалування певних прав та майна конкретним особам, проїзду, призначення, заборони чинити кривди та ін. Зазначені універсали, як правило, не завжди відрізнялися від універсалів нормативного характеру за способами оформлення: хоча вони були спрямовані на вирішення конкретного питання, в цих актах містилися звернення гетьмана чи до всіх суб'єктів, чи до конкретних адресатів цих актів [12, с. 207]. Загалом, не було чіткої різниці між універсалами індивідуального та нормативного характеру.

Цікавим є видання універсалу 22.07.1655 р. дружиною Б. Хмельницького – Ганною, який за структурою, логічною побудовою, змістом, мовою та іншими рисами був подібним до універсалів її чоловіка [13, с. 269-270]. Універсали інших гетьманів, у тому числі І. Виговського, І. Брюховецького, І. Самойловича, І. Мазепи та інших, в

основному, були подібними за тими засобами і правилами юридичної техніки, які використовувалися для створення універсалів гетьманом Б. Хмельницьким. Особливе місце серед джерел українського права в кінці XVII ст. займали універсали гетьманів про наділ землі "на службу", в яких вирішувалися питання про надання земель певним суб'єктам [14, с. 367] – класичні західноєвропейські бенефіції.

Серед актів, які видавали гетьмани, крім універсалів, були також акти, які можна охарактеризувати як підзаконні: інструкції, ордери, заяви, листи, декрети, накази та інші, які відрізнялися від універсалів за правилами і засобами юридичної техніки, що були використані при їх укладенні. Вибір форми того чи того акта великою мірою залежав чи від того органу, який його видавав, чи від тих осіб, які зверталися за вирішенням певного питання, а також від тих питань, які потрібно було вирішити. Так, інструкції гетьманів, як правило, викладалися у довільній формі і містили на початку текстів певні вступи інформаційного характеру, а потім викладалися конкретні приписи (часто у формі прохання) з приводу здійснення тих чи тих дій окремими особами чи державними органами: "Інструкція Богдана Хмельницького послам Запорозького Війська на варшавський сейм" (кінець листопада 1649 р.) [15, с. 95-98] та ін. Ордери, які видавали гетьмани, були спрямовані на вирішення конкретних питань у певній сфері суспільного життя: про здійснення у Генеральному та інших судах правосуддя за "малоросійськими правами" ("Ордер Гетьмана Кирила Розумовського 16 квітня 1751 про заборону вживати на Лівобережній Україні "Суд по формі", а судити по "Малоросійським правам") [16, с. 80] та ін. Гетьмани видавали накази, як правило, індивідуального характеру, серед яких зустрічаємо такі, в яких нерідко врегульовувалися відносини, подібні до універсалів: міжнародно-правового характеру, про покарання, заборону здійснювати певні дії, призначення на посаду, підтвердження правового стану тощо. Також гетьмани видавали накази, які одночасно були спрямовані як на вирішення певного питання, так і містили правила поведінки загального характеру: "Наказ Богдана Хмельницького ковалінським і дівичлинським козакам давати Київському Пустинному Микільському монастиреві десятину, покотельщину та очкове" [17, с. 127] тощо. За формою виразу ці накази суттєво відрізнялися від універсалів: вони містили не звернення гетьмана до всіх суб'єктів права, які мали його знати, а стосувалися певного кола осіб чи конкретних осіб.

Отже, приходимо до таких висновків. Універсали гетьманів Війська Запорозького, як джерела права, за юридичною силою і значенням у суспільно-політичному житті можна порівняти до законів. У більшості випадків універсали були присвячені врегулюванню питань в окремих, досить вузьких сферах суспільних відносин і одночасно містили норми матеріального та процесуального права. Заслугує на увагу прагнення нормотворців викласти у текстах багатьох універсалів мотивацію, обґрунтування необхідності їх прийняття. Суттєвим недоліком універсалів була відсутність у їх складі загальних положень. У переважній більшості зміст універсалів був викладений стисло, втім недостатньо конкретизовано. Здебільшого ступінь врегулювання тих відносин, яким присвячений той чи той акт, був неповним. Правотворці не приділяли достатньої уваги питанням закріплення норм, які б регламентували процедуру реалізації універсалів. Суттєвим недоліком багатьох універсалів є неналежне закріплення чи навіть взагалі відсут-

ність закріплення у них механізмів гарантування виконання правових норм. Отже, дослідження становлення законодавчої техніки має сприяти недопущенню помилок у її застосуванні і вдосконаленні у майбутньому.

Список використаних джерел

- № 154. 1657 р., березня 15 (25). Чигирин. – Універсал Богдана Хмельницького з дозволом київським міщанам вести торгівлю з Старим Биховом, який піддався під владу Запорозького Війська // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 219–220.
- № 156. 1657, квітня 18 (28). Чигирин. – Універсал Богдана Хмельницького війську про вільний пропуск послів Фердинанда III // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 221–222.
- № 72. 1654, січня 17 (27). Переяслав. – Універсал Богдана Хмельницького про заборону виробляти і продавати горілку в Києві, оскільки це шкодить міщанам та військовій скарбниці // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 140–141.
- № 77. 1654, травня 22 (червня 1). Чигирин. – Універсал Богдана Хмельницького про "послушенство" і підданство міщан Вигурівщини ігуменові Київського Михайлівського монастиря // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 145–146.
- № 76. 1654, травня 22 (червня 1). Чигирин. Універсал Богдана Хмельницького про захист маєтностей Євксентія Жеребила // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 144–145.
- № 98. 1655, травня 15 (25). Чигирин. – Універсал Богдана Хмельницького про підтвердження прав Прилуцького Густинського Троїцького монастиря на володіння // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 165–166.
- № 84. 1654, серпня 4 (14). Табір під Фастовом. – Універсал Богдана Хмельницького про дозвіл київській капітулі ситити мед // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 151.
- Нюхна П. О. Козацькі універсали XVII-XVIII ст.: історико-правове дослідження: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 "Теорія та історія держави і права; історія політ. та прав. вчень" / П. О. Нюхна. – К., 2011. – 20 с.
- № 110. 1656, січня 9 (19). Чигирин. – Універсал Богдана Хмельницького про заборону чинити будь-які утиски і кривди ніжниським міщанам // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 177–178.
- № 119. 1656, квітня 18 (28). – Універсал Богдана Хмельницького про охорону земель Гадяцького монастиря // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 185.
- № 29. 1649, листопада 12 (22). Київ. – Універсал Богдана Хмельницького про заборону козакам робити шкоду в лісах Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 94–95.
- № 138. 1656, серпня 28 (вересня 7). Чигирин. – Універсал Богдана Хмельницького про заборону чинити кривди Семенові Валаху // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 207.
- № 13. 1655, липня 22 (серпня 1). Чигирин. Універсал дружини Богдана Хмельницького Анни про недоторканість володінь Прилуцького Густинського Троїцького монастиря // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 269–270.
- Універсал гетьмана І. Мазепи Д. Бобиру на володіння селом Данилівкою (14 жовтня 1696 р.) // Хрестоматія з історії Української РСР: посіб. для вчителів / [упорядн. О. А. Бевзо, М. М. Лисенко, Д. І. Мишко, Г. І. Підлуцький]; за ред. І. О. Гуржія : у 3 т. – К.: Держ. учб.-пед. вид-во "Радянська школа", 1959. – Т. 1. – С. 367.
- № 30. 1649, кінець листопада. Чигирин. – Інструкція Богдана Хмельницького послам Запорозького Війська на варшавський сейм // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 95–98.
- Ордер Гетьмана Кирила Розумовського 16 квітня 1751 про заборону вживати на Лівобережній Україні "Суд по формі", а судити по "Малоросійським правам" // Василенко Н. П. Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII – XVIII вв. / Н. П. Василенко. – К.: З друкарні Української Академії Наук, 1927. – 115 с. – С. 80.
- № 58, травня 30 (квітня 9). Чигирин. – Наказ Богдана Хмельницького ковалінським і дівичлинським козакам давати Київському Пустинному Микільському монастиреві десятину, покотельщину та очкове // Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657 / Упоряд. Крип'якевич І., Бутич І. – К.: Вид. дім "Альтернативи", 1998. – С. 127.

Надійшла до редколегії 27.09.13

Ж. Дзейко, д-р юрид. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

УНИВЕРСАЛЫ ГЕТМАНОВ ВОЙСКА ЗАПОРОЖСКОГО: ТЕХНИКО-ЮРИДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ (СЕРЕДИНА XVII СТ. – КОНЕЦ XVIII СТ.)

В статье анализируются универсалы гетманов Войска Запорожского (середина XVII ст. – конец XVIII ст.) в аспекте использования для их создания юридической техники.

Ключевые слова: Украина, история юридической техники, приемы и правила юридической техники, Войско Запорожское, универсалы.

Zh. Dzeiko, Ph. D, docent
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

THE UNIVERSALS OF ZAPOROZHES ARMY HETMANS: TECHNIQUES AND LEGAL ASPECTS (THE MIDDLE OF THE 17- TH CENTURY – THE END OF THE 18-TH CENTURY)

The analysis of the universals of Zaporozhes Army Hetmans (the middle of the 17-th century – the end of the 18-th century) in aspect of legal techniques in their drafting is provided.

Key words: Ukraine, history of legal techniques, methods and rules of legal techniques, Zaporozhes Army, universals.

УДК 343.2

О. Дудоров, д-р юрид. наук, проф.,
Ю. Старовойтова, канд. юрид. наук, доц.
Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

ФУНДАМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У статті аналізується монографічне дослідження, присвячене становленню і розвитку Київської школи кримінального права у період з 1834 р по 1960 р. Своєрідність праці вбачається у поглибленому вивченні персоналії вчених, належних до вказаної школи, поєднаному з викладом фрагментів найважливіших публікацій цих вчених.

Ключові слова: кримінальне право, історико-правове дослідження, наука, школа, наступність.

*Who керує минулим, той керує майбутнім, хто керує сьогоднішнім,
той керує минулим.
Джордж Оруелл*

Не викликає сумніву та обставина, що чимало засадничих положень сучасної вітчизняної кримінально-правової науки є результатом плідної праці багатьох поколінь вчених дореволюційного і радянського періодів. Виконання повноцінного кримінально-правового дослідження у наш час неможливе без звернення до наукової думки, сформульованої у минулому. Інша річ, що ця думка може або підтримуватися, доповнюватися і розвиватися, або, навпаки, відкидатися, заперечуватися, критикуватися, що у будь-якому разі дозволяє вести мову про наступність науки кримінального права.

Чому ж так важливо звертатися до ідей минулого? Адже життя суспільства постійно змінюється, з'являються нові задачі, виникають нові проблеми, які потребують вироблення сучасних підходів щодо їх вирішення. І кримінально-правова наука не може залишатися осторонь цих процесів. Вивчення ідей попередників відіграє важливу роль у формуванні наукового підґрунтя для вирішення правових проблем сьогодення, зокрема у науково-дослідній, законотворчій і правозастосовній діяльності, в обранні теоретично і практично значущих напрямів наукових розвідок. Минуле – досвід, без осмислення якого людство блукатиме у сутінках власних помилок та не обачності, переживатиме кризи і врешті-решт занепад.

Разом з тим сліпе, некритичне запозичення накопиченого правового досвіду без урахування історичних передумов та обставин, за яких він формувався, позбавлене сенсу. Виривання окремих теорій, поглядів, позицій тощо з певного історичного контексту при здійсненні сучасних правових досліджень не сприяє науковості останніх, здатне призвести до хибних результатів.

З огляду на сказане, дослідникам у сфері права завжди будуть у нагоді якісні історико-правові дослідження, і кримінальне право у цьому аспекті – не виняток. Викладе-

не засвідчує своєчасність появи рецензованої праці¹, видання якої не могло залишитися поза увагою фахівців із кримінального права, історії держави та права, всіх тих, хто цікавиться історією розвитку української науки.

Автор книги – доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Павло Сергійович Берзін – добре відомий серед наукової спільноти своїми численними, цікавими і змістовними публікаціями, присвяченими висвітленню життєвого шляху і творчих здобутків представників вітчизняної кримінально-правової доктрини. Підготувавши за результатами п'ятирічної праці друге видання своєї монографії, яке утричі (!) перевищує обсяг її першого видання, П.С. Берзін не лише у черговий раз продемонстрував такі якості справжнього вченого, як велика працездатність, наполегливість і літературний хист, а і свідомо уникнув кон'юнктури, нерідко притаманної сьогодинішнім науковим дослідженням у галузі юриспруденції, та зміг сказати вагоме слово про життєві перипетії і творчий доробок тих, хто пішов у Вічність. Будемо називати речі своїми іменами: хоч автор позначає свою роботу як друге, доповнене і перероблене видання монографії, яка побачила світ у 2008 р.², є всі підстави говорити про написання ним повністю нової книги. Визнає це і сам Павло Сергійович, коли пише, що "не певному етапі своїх пошукових робіт я став чітко розуміти, що перше видання книги мною фактично переписане заново" (с. 27).

Після ознайомлення з цією фундаментальною працею читача неодмінно охоплює почуття здивування від

¹ Берзін П.С. Київська школа кримінального права (1834–1960 роки): історико-правове дослідження. Монографія. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: "ВД "Дакор", 2013. – 1144 с.

² Берзін П.С. Київська школа кримінального права (1834–1960 р.р.): історико-правове дослідження. Монографія. – К.: КНТ, 2008. – 436 с.

